

Erdal İnönü'yle Bir Söyleşi

Leyla Tavşanoğlu

Cumhuriyet, 12 Eylül 2004

– *Siz dünyada çok da fazla örneği olmayan kişilerdensiniz. Bilim adamı, siyasetçisiniz. Yöneticilik yaptınız. Yıllar önceki bilim alanında bir buluşunuzdan dolayı bugün dünyada çok önemli bir bilimsel ödül olan Wigner Madalyası'na layık görüldünüz. Böyle bir ödül almak nasıl bir duygu?*

İNÖNÜ – Elli yıl önce yaptığımız bir çalışma dolayısıyla şimdi bu ödülü almak benim için sürpriz oldu. Biz bu çalışmayı ünlü bir fizikçi olan Eugene Paul Wigner'le birlikte yapmıştık. Bizim bu çalışmamız bir süre fark edilmedi. Ama sonradan yavaş yavaş değeri anlaşıldı. Bizim Wigner'le yaptığımız, “Grup Teorisi” nde yeni bir yöntem bulmak oldu. Bunu da rastlantısal olarak bulduk.

Bu bulduğumuz yönteme “Grup Kontraksiyonu” ya da “Grupların Büzülmesi” deniyor. Grup bir matematiksel kavram. Bizim bulduğumuz yöntem yoluyla bir gruptan başka bir gruba geçebiliyorsunuz. Yeni olayları açıklamak için de şimdi hiç durmadan bu gruplarla uğraşılıyor. Benim bir şansım oldu. Yeni bir yöntem bulunduğu zaman her zaman bu ortaya atanların isimleriyle anılmaz. Sakın yanlış anlaşılmasın; bizimki o kadar önemli değil, ama bugün işe yaradığı için kullanılıyor. Bu yönteme de bir şekilde Wigner'le benim ismim eklenmiş oldu.

– *Bu yönteme şimdi ne isim verildi?*

– “Wigner Grup Kontraksiyonu” deniliyor. Tabii Wigner dünyaca tanınmış bir fizikçi olduğu için onun faydası var. Şimdi internette girerseniz “Wigner Kontraksiyonu” diye bulursunuz. Bana bu madalyayı verenler uluslararası bir matematikçiler ve fizikçiler grubu. Şimdiye kadar çok ünlü fizikçiler ve matematikçiler bu madalyayı aldı. Örneğin ünlü fizikçimiz Feza Gürsey de 10 yıl kadar önce bu madalyayı almıştı. İşte, böyle hoş bir olay da yaşadım.

[...] Şunu söylemek istiyorum: Elli yıl önceki bir çalışma için bu madalyanın verilmesi sadece benim orada yaptığım katkıyı değil, Türkiye’de fiziğin gelişmesine yaptığım katkıları da orada andılar. Sadece benim yaptığım değil, Türkiye’de fizikçilerin fiziğin gelişmesiyle ilgili olarak yaptıkları çalışmalara da bu madalya verildi. Bunu kamuoyunun bilmesinde yarar var. “Türkiye’de fizikçiler bir şey yapmıyorlar” sanısı tamamıyla yanlış. Böylece

dünyada tanınmış oluyoruz ve yavaş yavaş bunlardan pratik sonuçlar da çıkıyor.

– *Bütün bunlar iyi de, son yıllarda Türkiye’de fizikten çok metafiziğe ağırlık verilmedi mi?*

– Aslında metafizik çok değerli bir terimdir. Sanıyorum o anlamda kullanmıyorsunuz bunu. İşe yaramayan yanlış fikirler de söyleniyor, ama ben buna demokrasinin bir cilvesi diye bakıyorum. O da ayrı hikâye. O toplantıda dünyaca ünlü fizikçiler hem Türkiye’de hem yurtdışında çok değerli çalışmalar yapan Türk fizikçilerinin bilime katkılarında söz ettiler. Bunlar çok önemli gelişmeler.

– *[Türkiye’nin AB’ye girişi konusunda bir soruya yanıt]* Türkiye, Cumhuriyetin başından beri Batı Avrupa’ya yönelik bir yol tutmuştur. Batı Avrupa diyorum, çünkü biz de Avrupa’dayız, ama Güneydoğu Avrupa’da. Batı Avrupa da 16., 17. yüzyıllarda bilimin ilerlediği devletlerin bulunduğu bölge. Onun için Batı Avrupa bugün AB’nin merkezi ve orayı asıl yöneten grup.

Bu da bilim ve teknolojiye olan üstünlüklerinden kaynaklanıyor. Bu saydığım nedenlerden, günün birinde bizim Batı Avrupa’nın önyak olduğu bir birliğe girmemiz kaçınılmaz bir son.

Biz o yolda yetiştik. Çocuklarımızı da öyle yetiştiriyoruz. Bugün AB aleyhinde gibi görünenlerin çocukları da bu yolda büyüdüler. Türkiye için başka yol yok. Evet, eskiden kalmış dine yaslanan bir takım görüşler var. Ama onlar da aykırı değil. Onlar da çocuklarını ABD’de yetiştiriyorlar. Ve o hava içinde de geçmişten kalan mistik, duygusal bir destek olarak dini devam ettirmek istiyorlar. Dünyayla ilgisi olan ise Batı Avrupa’dan alınmış bu uygarlık, teknik, teknoloji, bilim, sanat, ekonomi, hepsidir. O nedenle ben AB’nin dışında kalacağımızı düşünmüyorum.

Oraya girmek ise siyasal bir eylem. Onlar da geçmişten kalan bütün itirazlarını, beklentilerini, belki de korkularını önümüze döküyorlar. Ama sonunda bu olacak. Bu itirazlardan çekinmememiz lazım. Çünkü bizim gidecek başka bir yerimiz yok. Karşılıklı olarak da birbirimize ihtiyacımız var.

[...]

– [Araştırma geliştirme konusunda bir soruya] Araştırma geliştirmeye daha çok para, insan, emek, zaman vermemiz [...] gerekiyor. [...] Bizdeki genel yaklaşım şu: Araştırma geliştirme yararlıdır. Paramız oldukça oraya para verelim. Oysa Batı'daki anlayış öyle değil. "Araştırma geliştirme yararlıdır. Biz oraya ne kadar yatırım yaparsak o kadar para kazanırız. Bizim ekonomimizin gelişmesi için bilimimizin, teknolojimizin ilerlemesi gerekiyor" inancındalar. Yeni teknolojiler ancak araştırmalar sonucu çıkıyor. Biz de öyle olmak zorundayız. Yenilik başka türlü olmuyor. Bu işe daha çok inanmak ve fırsat vermek lazım. Ama biz bunu tam anlamıyla anlamış değiliz.

– *Hep Batı'da gelişen buluşlardan yararlanmıyor muyuz?*

– Evet. Bizim günlük yaşamımızı değiştirecek bilimsel buluşlardan herhangi birisi hâlâ Türkiye'de yapılmadı. Bunların hepsi dışardan bize geldiği için kamuoyundaki kanı şu: "Evet, bilim yaşamımızı değiştiriyor, ama o dışarıda yapılan bilim. Türkiye'deki bilim böyle bir şeyi başaramaz." Öyle değil. Bizde de yapılır. Ama bu zamanla olacak bir şey. Bir de bazı yanlışlar var. Eleştirmek gibi olmasın. Sayın Başbakan dünkü konuşmasında şöyle diyordu: "Artık Türkiye'de bilim için bilim yapılmayacak. Refah için bilim yapılacak." Burada değişik ve önemli bir şey söylenmiş gibi görünüyor, ama aslında öyle değil. Bu bilinen bir şey. Böyle bir ayırım yapmaya da gerek yok. Bilimde ilerlediğiniz zaman o ilerleme refahı getiriyor. Bilimin güç vereceğini en iyi biçimde 1600'lü yıllarda Bacon söylemiş: "İnsanın bilgisiyle insanın gücü örtüşür." Çok basit.

Bilgi insana güç verir. Rekabet halinde karşınızdakinden daha fazla bilgi sahibiyse o zaman siz güçlü olursunuz. Bu bilinen bir şey. Bilim de insana bunu verir. Beni güçlü yapacak, bilim arayım, demekle de olmaz o... Bilimi ilerletirsiniz. O ilerlerken size kendiliğinden güç verir.

Diyelim ki, kansere çare bulacağım fikrine kapılıyorsunuz. Öyle de olmaz. Bir kere onun bilgisi ne girmeniz, tıbbi, biyolojiyi öğrenmeniz lazım.

[...] Emir vererek bilim yapılamaz. Bilim insanlarına fırsat vererek, onlara yardım ederek bu iş olur. Bir de korkmamak lazım. "Onlara para verelim de çarçur etsinler" mantığıyla olmaz. Bilim insanları parayı çarçur etmezler.

Kontrol edersiniz. Bunun imkânı var. Biliyorsunuz, TÜBİTAK'ı, "Parayı çarçur etti" diye suçla-

dılar. Oysa hiç de öyle bir şey yok. TÜBİTAK parayı yıllardır gayet iyi kullanıyor. Evet, bilim adamı, siyasetçiyi yanlış yolda bir araya gelirse kandırabilir. Ama doğru yolda bir araya gelirse bir şey olmaz. Gerçek ilerleme de böyle gerçekleşir.

– *Babanız Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucularından. Siz 12 yıl siyaset yaptınız. Ama sonradan, "Ben artık siyasette yokum" dediniz. Sizin gibi bir kişinin bunu söyleme hakkı var mı?*

– Ben siyaseti ömür boyu yapılacak bir şey diye görmüyorum. Ama Türkiye'de öyle bir anlayış var.

Bir üniversitede bir konuşma yapmıştım. Gençlerden biri bana, "Niye siyaseti bıraktınız" diye sordu. Ben de şu cevabı verdim: "Bütün ömrümce siyaset yapmam gerekmez. Bir süre yaptım. Sonra da eski yaptığım işlere döndüm."

Üsteledi: "Yani siyaseti başarılı olmadığınız için mi bıraktınız?"

"Başarılıydım, ama biraz da başka şey yapayım diye bıraktım" dedim. İnsan siyaseti ölüncüye kadar yapar gibi bir sanı var.

– *Ben onu demek istemedim. Sadece siyaseti, tam da şu sıralarda bırakmaya hakkınız var mı, diye sordum. Sizin toplumsal borcunuz yok mu?*

– Bu işle hakkın ne ilgisi var. İnsan yaşamında ne istiyorsa onu yapabilir. Toplumsal borcun bir ölçüsü olmalı. Ben 12 yıl siyasetin içinde kaldım. Üstelik siyasette fazla bir şeyler yaptığıma da inanıyorum.

Siyasete girdiğim günlerdeki manzara ile çıktığım günler arasındaki manzara farklı. Siyasete girdiğim sırada ünlü siyasetçilerin hepsi yasaklanmışlardı. Baskı vardı. Pek çok şey yazılamıyor, konuşulamıyordu. Onlar kayboldu. Ama, evet, başka şeyler ortaya çıktı. Her sorun çözülmedi.

Türkiye'nin önemli sorunları hâlâ önümüzde. Ama siyaset böyle. Yaşadıkça sorunlar çıkıyor. Siz bir sorunun çözümüne katkı yaptınız diye her zaman sizden yardım isteyebilirler. Bu insani bir şey, ama böyle bir borcum olduğunu da sanmıyorum.

Türkiye'nin yaşı eğer 80 ise, ben de 12 yıla buna önemli bir katkı yapmışım, demektir. Onun için borcumu ödemedim, diye düşünmüyorum. Ama iyi niyetli insanlar benden yardım istiyorlar. Onlara ilgilerinden dolayı teşekkür ederim. Ama ben şimdi başka şey yapıyorum. Bu yaptığımın da hem kendim hem ülke için faydalı olduğuna inanıyorum. Dolayısıyla da bu konuda bir rahatsızlığım yok. ♣